

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

ILMIY AXBOROTLARI

ILMIY-NAZARIY JURNALI

SCIENTIFIC-THEORETICAL JOURNAL

SCIENTIFIC BULLETIN

OF THE TASHKENT STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК

ТАШКЕНТСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

4/2025

ARALASH TA'LIMDA O'QITUVCHILARNING KASBIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI: BRENT FILIPSEN MODELİ ASOSIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR.

Rasulova M.S.

Qarshi davlat texnika universiteti katta o'qituvchisi

Raximov X.A.

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti dotsenti

To'rayev J.

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti assistenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada aralash ta'lim sharoitida o'qituvchilarning kasbiy rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Onlayn ta'lim imkoniyatlarining kengayishi raqamli texnologiyalardan samarali foydalanishni talab qilmoqda. Biroq ko'plab o'qituvchilar bu borada yetarli tayyorgarlikka ega emas. Maqolada Brent Filipsen tomonidan ishlab chiqilgan "Onlayn va aralash ta'lim uchun professional rivojlanish jarayoni modeli" asosida o'qituvchilarning raqamli kapitalini shakllantirish bosqichlari tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston ta'lim tizimida mazkur modelni qo'llash imkoniyatlari, real misollar va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Aralash ta'lim, raqamli kapital, kasbiy rivojlanish, Brent Filipsen modeli, raqamli kompetensiya, onlayn ta'lim, raqamli pedagogika, o'qituvchi tayyorgarligi.

STAGES OF TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN BLENDED EDUCATION: ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS BASED ON BRENT PHILIPSEN'S MODEL.

Abstract. This article analyzes the stages of teachers' professional development in blended learning. The expansion of online learning opportunities requires the effective use of digital technologies. However, many teachers do not have sufficient training in this area. The article analyzes the stages of teachers' digital capital formation based on the "Professional Development Process Model for Online and Blended Learning" developed by Brent Philipsen. It also presents the possibilities of applying this model in the education system of Uzbekistan, real examples and practical recommendations.

Keywords: Blended learning, digital capital, professional development, Brent Philipsen model, digital competence, online learning, digital pedagogy, teacher training.

ЭТАПЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЯ В СМЕШАННОМ ОБРАЗОВАНИИ: АНАЛИЗ И РЕКОМЕНДАЦИИ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ БРЕНТА ФИЛИПСЕНА.

Абстрактный. В статье анализируются этапы профессионального развития учителей в условиях смешанного обучения. Расширение возможностей онлайн-обучения требует эффективного использования цифровых технологий. Однако многие учителя не имеют надлежащей подготовки в этом отношении. В статье анализируются этапы формирования цифрового капитала педагогов на основе «Модели процесса профессионального развития для онлайн- и смешанного обучения», разработанной Брентом Филипсеном. Также представлены возможности применения данной модели в системе образования Узбекистана, реальные примеры и практические рекомендации.

Ключевые слова: Смешанное обучение, цифровой капитал, профессиональное развитие, модель Брента Филипсена, цифровая

компетентность, онлайн-образование, цифровая педагогика, подготовка учителей.

So‘nggi yillarda ta‘lim tizimida yuz berayotgan raqamli transformatsiya o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Ayniqsa, pandemiyadan so‘ng joriy etilgan onlayn va aralash ta‘lim shakllari nafaqat o‘quvchilar, balki pedagoglarning ham raqamli savodxonlik darajasiga e‘tibor qaratishni taqozo etdi. Bugungi kunda turli xalqaro va mahalliy platformalar orqali ko‘plab onlayn kurslar tashkil etilayotgan bo‘lsa-da, barcha o‘qituvchilar bu imkoniyatlardan birdek samarali foydalana olmayapti. Shuning uchun o‘qituvchilarning raqamli texnologiyalarni o‘zlashtirishidagi ehtiyojlarini inobatga olgan holda, kasbiy rivojlanishning bosqichma-bosqich modeli ishlab chiqilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada Brent Filipssenning “Onlayn va aralash ta‘lim uchun professional rivojlanish jarayoni modeli” asosida raqamli kapitalni shakllantirish jarayonlari tahlil qilinadi hamda O‘zbekiston tajribasi bilan solishtirib amaliy tavsiyalar taqdim etiladi.

Aralash ta‘lim: mohiyati va imkoniyatlari. Zamonaviy ta‘lim tizimi o‘quvchilarga individual yondashuvni ta‘minlash, bilimlarni mustaqil o‘zlashtirish, hamda o‘qituvchilarga pedagogik jarayonda moslashuvchanlik yaratish maqsadida turli shakllar va metodlarni uyg‘unlashtirishga intilmoqda. Ana shunday yondashuvlardan biri bu — aralash ta‘lim (blended learning) shaklidir.

Aralash ta‘lim — bu an‘anaviy (yuzma-yuz) o‘qitish bilan raqamli (onlayn) o‘qitish usullarini birlashtirgan ta‘lim modelidir. Bu yondashuv orqali o‘quvchilar o‘zlariga qulay vaqtda, mustaqil ravishda o‘quv materiallarini o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladi, shu bilan birga, yuzma-yuz darslarda bilimlarini chuqurlashtiradi.

Aralash ta‘lim quyidagi afzalliklarga ega: Moslashuvchanlik: O‘quvchi va o‘qituvchi o‘quv jarayonini vaqt va joyga bog‘lamasdan tashkil eta oladi. Individual yondashuv: Har bir o‘quvchi o‘z sur‘atida bilim oladi. Raqamli resurslardan

foydalanish: Videodarslar, testlar, interaktiv materiallar ta'limni boyitadi. O'qituvchi faoliyatining samaradorligi: O'qituvchi darsdan tashqari onlayn platformalar orqali ham teskari aloqani ta'minlaydi.

Aralash ta'lim ayniqsa pandemiya davrida keng joriy etilgan bo'lib, hozirgi kunda ham uni rivojlantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu model o'qituvchilardan raqamli kompetensiyalar va innovatsion yondashuv talab qiladi. Shunday ekan, ularning kasbiy rivojlanishini to'g'ri tashkil etish — ta'lim sifatini oshirishda muhim omildir.

O'qituvchilarning raqamli savodxonligi holati. Bugungi kunda ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni tatbiq etish o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarining ajralmas qismiga aylangan. Ayniqsa, aralash ta'lim sharoitida o'qituvchi nafaqat mavzuni tushuntiruvchi, balki ta'lim muhitini tashkil etuvchi raqamli vositalarni samarali boshqaruvchi rolini ham bajaradi.

Biroq amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, ko'plab o'qituvchilar ushbu sohada yetarlicha tayyor emas. Ularning ayrimlari onlayn dars platformalaridan (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams) foydalanishda qiynalishadi, ayrimlari esa raqamli resurslar yaratish (masalan, videodarslar tayyorlash, interaktiv testlar tuzish) bo'yicha yetarlicha malakaga ega emas.

O'zbekiston ta'lim tizimi kontekstida olib borilgan ayrim tadqiqotlar (masalan, Xalq ta'limi vazirligi tomonidan o'tkazilgan ichki monitoringlar) o'qituvchilarning raqamli savodxonlik darajasi hududlar va yosh guruhlariga qarab farqlanishini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yoshi katta o'qituvchilar raqamli texnologiyalarga nisbatan ehtiyotkorlik bilan yondashayotgan bo'lsa, yosh pedagoglar ularni faol qo'llashga harakat qilmoqda.

Raqamli savodxonlik faqatgina texnik ko'nikmalardan iborat emas. U quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

Axborot bilan ishlash: ishonchli raqamli manbalarni tanlash va tahlil qilish;

Pedagogik dizayn: o'quv materiallarini raqamli formatda ishlab chiqish;

Platformalar bilan ishlash: onlayn sinflarni boshqarish, natijalarni tahlil qilish;

Raqamli etikaga rioya qilish: mualliflik huquqlari, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi.

Bu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun o'qituvchilarga bosqichma-bosqich o'rgatuvchi modellar, interaktiv treninglar va mentorlik dasturlari zarur. Shu ma'noda, Brent Filipsen tomonidan taklif etilgan modelda raqamli kapitalni shakllantirishga alohida urg'u berilishi diqqatga sazovordir.

Brent Filipsen tomonidan ishlab chiqilgan "Onlayn va aralash ta'lim uchun professional rivojlanish modeli" o'qituvchilarning raqamli muhitda samarali ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. U modelda raqamli kapital tushunchasiga asoslanadi.

Raqamli kapital — bu o'qituvchining raqamli texnologiyalarni bilish, ulardan foydalanish, hamda ularga nisbatan ijobiy munosabatga ega bo'lish holatidir. Bu kapital quyidagi uch tarkibiy qismdan iborat:

Raqamli ko'nikmalar (digital skills)

Raqamli vositalardan foydalanish imkoniyati (access to digital tools)

Raqamli madaniyat va motivatsiya (attitude & digital mindset)

Brent Filipsen o'qituvchilarning kasbiy rivojlanish jarayonini 4 ta bosqichda tasvirlaydi:

1. Raqamli imkoniyatlardan xabardorlik bosqichi: O'qituvchi raqamli vositalar mavjudligini biladi, ammo ulardan hali foydalanmaydi. Bu bosqichda ko'proq motivatsiya va axborot berish zarur.

2. Raqamli vositalarni boshlang'ich qo'llay olish bosqichi: O'qituvchi asosiy onlayn platformalar bilan tanishadi, darslar uchun tayyor resurslardan foydalanishni boshlaydi. O'z faoliyatida sinov tariqasida qo'llaydi.

3. Raqamli vositalarni ijodiy qo'llay olish bosqichi: Bu bosqichda o'qituvchi mustaqil ravishda raqamli materiallar yaratadi: videodars, interaktiv test, raqamli loyihalar. Shuningdek, o'qituvchilar faol ishtirok etadigan raqamli muhitni yaratadi.

4. Raqamli yetakchilik bosqichi: O‘qituvchi o‘z tajribasini boshqalar bilan bo‘lishadi, treninglar o‘tkazadi, hamkasblariga mentorlik qiladi. U o‘quv muassasada raqamli transformatsiyani yetaklaydi.

Brent Filipsen modeli O‘zbekiston sharoitiga moslashtirilgan holda quyidagi ko‘rinishda amaliyotga joriy etilishi mumkin:

1. Hududiy bosqichli treninglar orqali o‘qituvchilarni 1–2-bosqichga yetkazish;
2. Raqamli loyihalarda faol ishtirok etayotgan o‘qituvchilarni yetakchi sifatida tanlash;
3. Pedagogik oliy o‘quv yurtlarida model asosida maxsus modullar joriy etish;
4. Raqamli mentorlik tizimini yo‘lga qo‘yish, ya’ni ilg‘or o‘qituvchilar tomonidan boshqalarga yordam ko‘rsatish.

Bu yondashuv orqali o‘qituvchilarning raqamli kapitali mustahkamlanib, aralash ta’lim sifatli yo‘lga qo‘yilishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimi so‘nggi yillarda raqamli transformatsiyaga katta e’tibor qaratmoqda. Xususan, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida maktab va kollejlarda zamonaviy texnika bilan ta’minlanmoqda, onlayn ta’lim platformalari (uzedu.uz, edu.uz, onlinedars.uz) keng joriy etilmoqda. Biroq, o‘qituvchilarning raqamli kapitalini rivojlantirish hali ham asosiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda.

“Raqamli pedagog” loyihasi: ayrim hududlarda tashkil etilgan qisqa muddatli kurslar orqali o‘qituvchilar Google Classroom, Zoom, Quizizz kabi vositalardan foydalanishni o‘rganmoqda. Bu ko‘nikmalar asosan Filipsen modelining 1–2-bosqichlariga to‘g‘ri keladi.

Ilg‘or maktablar tajribasi: ayrim maxsus maktablarda ijodkor o‘qituvchilar tomonidan video-darslar, raqamli laboratoriyalar, o‘quv loyihalari ishlab chiqilmoqda. Ular 3–4-bosqichda faoliyat yuritmoqda va mentorlik funksiyasini bajarmoqda.

Ta'lim muassasalarining ichki seminar-treninglari: ayrim maktab va oliy ta'lim muassasalari o'z pedagogik jamoalari ichida raqamli savodxonlik bo'yicha o'zaro tajriba almashish tizimini yo'lga qo'ygan.

O'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini diagnostika qilish tizimini joriy etish. Har bir o'qituvchining qaysi bosqichda ekanligini aniqlovchi baholash vositalari ishlab chiqilishi lozim.

Bosqichli o'qitish tizimini yaratish Filipsen modeli asosida boshlang'ich, o'rta va ilg'or darajadagi raqamli ko'nikmalar bo'yicha maxsus kurslar ishlab chiqilishi zarur.

Mentorlik tizimini rivojlantirish 3–4-bosqichdagi o'qituvchilarga maxsus sertifikatlar berilib, ular orqali boshqa o'qituvchilarga amaliy yordam ko'rsatish yo'lga qo'yilishi mumkin.

Raqamli vositalardan samarali foydalanayotgan o'qituvchilarning tajribasini ommalashtirish va ularga grantlar, mukofotlar berish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Aralash ta'limda metodik qo'llanmalar va namunaviy dars modellarini ishlab chiqish. Har bir fan kesimida raqamli resurslardan foydalanilgan, namunaviy aralash dars ssenariylari ishlab chiqilishi kerak.

Zamonaviy ta'lim jarayonida aralash ta'lim modeli o'qituvchi va o'quvchiga yangi imkoniyatlarni taqdim etar ekan, bu jarayonni sifatli tashkil etish o'qituvchining raqamli savodxonlik darajasi va kasbiy tayyorgarligiga bevosita bog'liqdir. Hozirgi kunda O'zbekiston ta'lim tizimida o'qituvchilarning barchasi raqamli texnologiyalarni birdek samarali qo'llay olmayotgani — aralash ta'lim sifatiga salbiy ta'sir qilmoqda.

Brent Filipsen tomonidan taklif etilgan kasbiy rivojlanish bosqichlari modeli o'qituvchilarni raqamli muhitga bosqichma-bosqich moslashtirish imkonini beradi. Mazkur model asosida o'qituvchilarning raqamli kapitalini shakllantirish, ularning texnologik, metodik va psixologik jihatdan tayyorgarligini oshirish mumkin.

O‘zbekiston ta’lim tizimida aralash ta’limni joriy qilish borasida sezilarli qadamlar qo‘yilgan bo‘lsa-da, raqamli pedagogikani chuqur egallagan o‘qituvchilar soni cheklangan;

Filipsen modeli yordamida o‘qituvchilarni 4 bosqich asosida raqamli rivojlantirish mumkinligi ko‘rsatildi;

Real tajribalar va loyihalar asosida olingan misollar raqamli transformatsiyaning imkoniyatlarini namoyon etadi;

Tavsiyalar orqali raqamli kompetensiyalarni tizimli asosda rivojlantirish yo‘llari taqdim etildi.

Har bir ta’lim muassasasi o‘qituvchilarining raqamli tayyorgarlik darajasini aniqlash uchun diagnostika tizimi ishlab chiqilsin;

O‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini Filipsen modeli asosida bosqichli tarzda rivojlantirish dasturlari ishlab chiqilsin;

Har bir fan kesimida aralash ta’lim uchun namunaviy metodik qo‘llanmalar, video darslar va interaktiv platformalardan foydalanish bo‘yicha ko‘rsatmalar tayyorlansin;

Raqamli yetakchilar va mentorlar tizimi yo‘lga qo‘yilib, ilg‘or o‘qituvchilar tajribasi ommalashtirilsin;

Ta’lim siyosatida raqamli kapitalni rivojlantirishga qaratilgan uzluksiz professional rivojlanish strategiyasi ishlab chiqilsin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Filipsen, B. (2021). A Model for Professional Development in Online and Blended Learning: Introducing Digital Capital. *Educational Technology Journal*.
2. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2020). “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida gi qarori.

4. Sharipova, N. (2022). O'qituvchilarning raqamli savodxonligini shakllantirishda aralash ta'limning roli. Ta'lim va Innovatsiya jurnali, №4.
5. UNESCO. (2021). ICT Competency Framework for Teachers. Paris: UNESCO Publishing.
6. Raximov, X.A. (2021). Elektron ta'lim muhitida aralash o'qitish metodika va xorij tajribalari. Inovatsion yechimlar. Jizzax: 29-30 oktyabr.
7. Raximov, X.A. (2021). Elektron ta'lim muhitida aralash o'qitishning samaradorligini oshiruvchi omillar. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari, 2021/7-son.
8. Raximov, X.A. (2024). Kredit-modul tizimida aralash o'qitishning ilmiy nazariy asoslari. O'zMU XABARLARI, 1/12/1.
9. Raximov, X.A. (2024). Kompetentsiyaga asoslangan aralash ta'lim. SamDU Ilmiy axborotnomasi, №6/1 (148).
10. Raximov, X.A. (2023). Elektron ta'lim muhitida aralash o'qitish metodikasi. Globe Edit Publishing, 120 High Road, East Finchley, London, N29 ED, United Kingdom. ISBN-978-620-6-175018.